

Tivolihuset 100 år

Av Uffe Nilsson Jonstorp 1999

Denna skrift har gjorts möjlig tack vare generösa bidrag från

HÖGANÄS KOMMUN

och

HÖGANÄS AB

Höganäs

Denna digitala fil är uppdaterad mht vissa typsnitt mm som fått till följd att textblocken över lag har förskutits. Detta har redigerats i görligaste mån. Viss disperkans gentemot det tryckta originalet kan fortfarande finnas.

oktober 2022 till hemsidan för

Stawfordska Sällskapet

Historikgruppen för Höganäs AB

Uffe Nilsson 0703 90 66 28

Samtliga texter är författade av undertecknad som också är ansvarig utgivare.

Denna skrift hade inte varit möjlig utan all den hjälp jag fått från många olika håll.

Stort tack till alla de privatpersoner och föreningar som bidragit med berättelser, bilder och annat material under de 15 år som gått sedan jag påbörjade arbetet med att samla material om Tivolihuset.

Stort tack även till Höganäs AB:s arkiv med bibliotek samt Höganäs Museum som väl-villigt bidragit med bildmaterial.

Flera av bilderna är tonade och beskurna för att anpassas till denna skrift. I de fall jag har uppgift om fotografen har namnet satts ut. Omslagsbilden maj 1999 av författaren.

November 1999 Uffe Nilsson

Digital bearbetning
Layout och bildbearbetning
Bildscanning
Typsnitt text
Typsnitt rubriker
Typsnitt framsida
Omslag
Pappersinlaga
Tryckning
Ide´ och grafisk formgivning samt original

Macintosh 9600/350 samt iMac.
PageMaker 6.52 samt PhotoShop 5.0.
Digithal Graphics Hbg Janne Hallvik.
Ändrat här till MinioPro Regular 12 p.
Ändrat här till Times Italic
Ändrat här till Times Italic
Mega Matt 300 g. Miljömärkt med Svanen.
Cyclus Print 170 g 28 sidor. Miljömärkt med Svanen.
Laholms Tryckeri Offset AB.
© Författaren Jonstorp

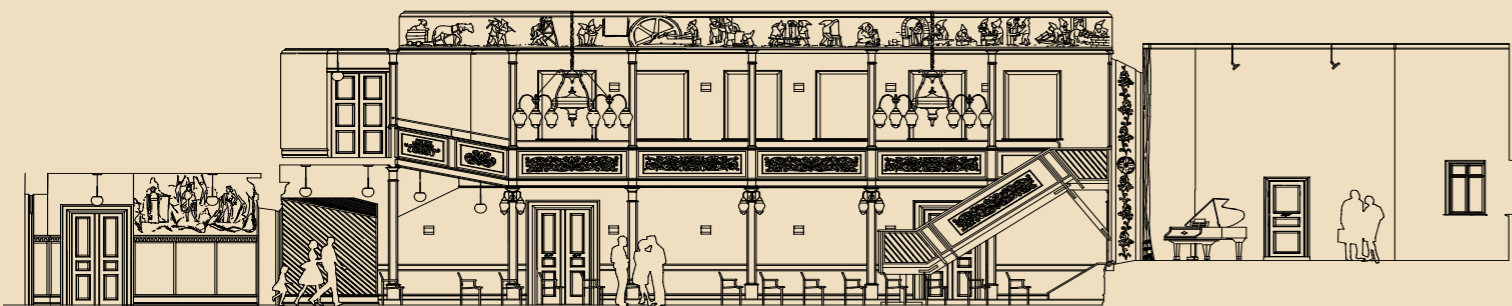

Mitt första möte med Gamla Stadshuset

Det var som arkitekt jag 1984, inför ombyggnaden, steg in i stora salen i Gamla Stadshuset för första gången. Det jag såg var en svårt nedsliten, skadad och ful interiör men jag anade att det fanns kvaliteter - pampighet och elegans - som gått förlorade. När jag fick se en gammal bild av stora salen förstod jag att den varit en skönhet som skulle kunna återskapas om än inte till sitt ursprungliga skick. Man skulle kanske i alla fall kunna få fram känslan som en gång funnits i huset.

På den gamla bilden såg jag att det funnits målningar och mönster som inte gick att se nu. Jag började helt enkelt att skrapa på balkongfronterna och fick till min förvåning fram de gamla mönsterna i guldochra och vitt. På bilden avtecknade sig mönstret som svart, det var tydligt att den var tagen med så kallad ortokromatisk film som får just gulaktiga färger att framstå som svarta. I och med denna upptäckt förstod jag att det inte var ett vanligt arkitektuppdrag jag tagit mig an. Jag fick börja att grundligt studera husets historia.

Foto Artur Rube (Höganäs Museum)

Tivolisalen med de nya trapporna efter reoveringen 1986

Elevation och foto Författaren ©

Sv vitt foto Lennart Nilsson Lerberget övr författaren

TIVOLIHUSET I HÖGANÄS 100 ÅR

Efter hand som arbetet inför ombyggnaden fortskred samlade jag på mig ett stort och spännande material, inte minst bilder, som nu ligger till grund för denna jubileumsskrift. Materialet kom naturligtvis även att påverka mig och mitt arbete med ombyggnaden. Det blev efter hand uppenbart för mig att jag måste ta tillvara de historiska lager som fanns i huset trots det begränsade anslaget.

Anslagen kom inte att räcka till en traditionell restaurering av de gamla historielagren utan jag fick göra en kompromiss. Samtliga gamla dekorationsmålningar som var övermålad och övertäckta har återskapats i modern form på skivor eller dukar över det gamla. Det var samarbetet med den skicklige skyltmålaren Sven Olof Kristiansson från Helsingborg som möjliggjorde det fina slutresultatet. Nu finns de äldsta lagren kvar underst och kan plockas fram och restaureras i en framtid om så önskas.

Tivolibygnaden kallas av de flesta idag för Tivolihuset medan äldre höganäsare bara säger Tivoli. När jag började arbeta med huset kallades det för Gamla Stads- huset. Andra tidigare namn är Stadshuset, Kommunhuset och Folkets Hus. De olika namnen speglar husets olika användning under olika perioder som också är mina historiska rubriker.

Jag vill även påpeka att min stavning av Sjöcrona följer texten som den stavades i rabatten nedanför Tivolibunken. Normalt skall stavningen vara Sjöcrona. Dessutom har jag använt namnet Höganäs Stenkolsbolag (se kontraktet sid 15) eller bara bolaget. Egentligen var namnet Höganäs Stenkolsverk fram till 1903 och därefter Höganäs-Billeholms AB.

Förhistorien med det första Tivolihuset

Folkets hus 1899-1909

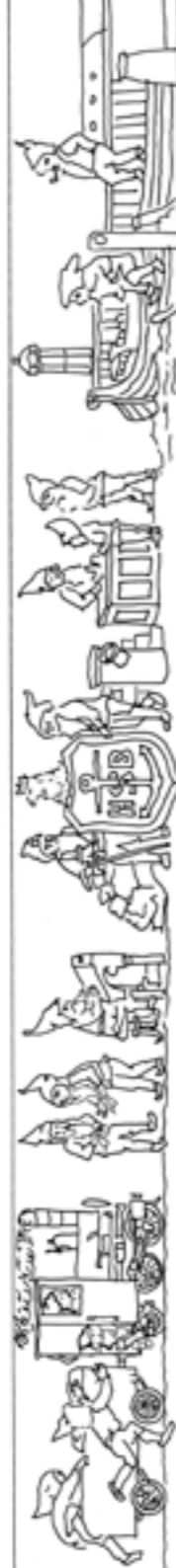
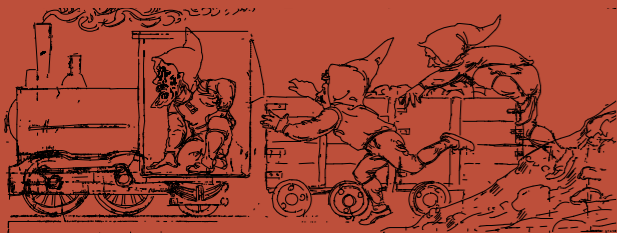
Tivoli 1910-1926

Kommunhuset 1927-1935

Stadshuset 1936-1960

Gamla stadshuset 1961-1984

Tivolihuset idag

FÖRHISTORIEN

Historien om Tivolihuset/Folkets hus börjar redan på mitten av 1800-talet, närmare bestämt 1855 när dåvarande Höganäs Stenkolsbolags chef Johan Sjöcrona lät anlägga Tivoliparken nedanför Tivolibunken, efter ritningar av den på Höganäs Stenkolsbolag verksamme skulptören mm Ferdinand Ring. Han är bl a skaparen av Erik Ruuths-statyn framför Sparbankens hus.

1861 byggdes på samma plats som nuvarande Tivolihuset det som jag kallar det första Tivolihuset. Det var ett mindre hus som byggdes som samlingsplats för olika aktiviteter under Stenkolsbolagets och Johan Sjöcronas beskydd.

På industriutställningen i Paris 1867, beskrev Johan Sjöcrona inför ett internationellt auditorium parken och dess byggnad. Sjöcrona myntade här begreppet Folkets Trädgård. Senare samma år slutade Johan Sjöcrona som chef för Stenkolsbolaget. Han var en man som hade arbetarnas bästa i ständig åtanke.

Det första Tivolihuset byggdes om och till vid ett flertal tillfällen fram till slutet av 1800-talet. Då var det inte bara för litet och otillräckligt för Stenkolsbolagets behov att fostra arbetarna, det var också i dåligt skick.

Det var vid denna tiden som den svenska arbetarrörelsen började utveckla sig. Man organiserade sig politiskt och fackligt mot utsugning, förtryck och olidliga förhållanden liksom ute i Europa och på andra håll ute i världen.

Detta var naturligtvis i strid mot arbetsgivarna som inte bara förbjöd arbetarna att gå med i fackföreningarna utan även direkt motarbetade dem på olika sätt t ex genom att se till att de inte hade lokaler att träffas i, genom att avskeda och splittra dem på olika sätt.

Stenkolsbolaget var inte något undantag i detta avseende och dess chef vid denna tid, kaptan Åke Nordenfelt, hade dessutom egna idéer om hur man skulle motarbeta arbetarnas egna organisationssträvanden och försök att bilda fackföreningar. Hans idé var att bygga ett nytt Tivolihus, ett Folkets hus, åt arbetarna där de kunde träffas under former som reglerats av Stenkolsbolaget. Man hoppades att på detta sätt kunna stävja arbetarnas politiska och fackliga strävanden. Det skulle naturligtvis vara förbjudet att ha politiska och fackliga möten i detta hus som bara var ett hus för underhållning och avsett för, som det hette, ”arbetarnas trefnad”.

Att man från Stenkolsbolagets sida såg detta som en viktig del i försöket att hålla kontrollen över sin arbetarstam vittnar några PM och styrelseprotokoll av Nordenfelt under åren 1898-99. Till slut anslogs 50 000 kr till detta nybygge.

”FOLKETS HUS” 1899-1909

Invigningen skedde den 27 december 1899 under stora högtidligheter, pompa och ståt. Åke Nordenfelt höll ett långt tal där han bland annat betonade hur detta hus med sina olika funktioner skulle

”blifva en länk i förenandet av arbetarnas och arbetsgivarens gemensamma sträfvanden”.

Som vi snart skall se blev det inte så. Referatet av invigningen, som fanns i Höganäs tidning dagen efter den 28 dec, beskrev inte bara huset utan refererade även hela programmet med tal, musik, teater och andra festligheter. Husets alla dekorationer med takmålningarna och tomtefrisen beskrevs också i detalj.

År 1900 kan vi i ett styrelseprotokoll läsa att arbetarna visade sin tacksamhet för de nya lokalerna i Tivoli, som på deras begäran får namnet Folkets Hus. Utvecklingen i samhället med arbetareklassens organisering, Folkets Husrörelsens framväxt, bildandet av det socialdemokratiska partiet mm satte sina spår även i Höganäs och i arbetarnas relation till Stenkolsbolaget. Den 30 april 1908 bildades en fackförening som Nordenfelt förbjöd. Nordenfelt lyckades motarbeta arbetarna och året efter, under storstrejken 1909, stängdes Tivolis dörrar definitivt för arbetarna. Det hus som under stora högtidligheter hade proklamerats som arbetarnas Folkets Hus togs av Bolaget lika öppet tillbaka den 4 augusti 1909.

Men redan 1908 hade arbetarna införskaffat ett stycke mark (Månstorp) som man tillträdde den 1 april och som den 17 maj invigdes som Parken. Man hade ett nytt Folkets Hus och man var herre i eget hus och var således inte beroende av Tivolihuset längre. Folkets Hus blev nu bara Tivoli och denna period kom att vara fram till 1927.

Den 22 april 1899 skrev man kontrakt med den lokala murarmästaren Otto Olsson och snickarmästaren Johannes Persson om uppförandet av ett nytt hus i Tivoli. Entreprenadsumman utgjordes av 38 000 kr som skulle täcka mureri- och snickeriarbetena. Resterande 12 000 kr, som anslagits av totalt 50 000 kr, skulle då täcka utvändiga arbeten, målning, värmeanläggning, belysning osv.

TIVOLI 1910-1927

I början av 1900-talet hade varje litet samhälle, stad eller by en eller ett par fotografer verksamma i bygden. Höganäs var inget undantag. Som en sidosyssla gav ofta dessa fotografer ut vykort på eget förlag. Vykorten var resultatet av ett omfattande fotograferande av byggnader, omgivningar, lokala företeelser och även industrier, med eller utan arbetande människor på korten. Tivolihuset, som ju var ett av Höganäs pampigaste hus, var naturligtvis ett omtyckt motiv på de vykort som gavs ut under första delen av 1900-talet.

Det finns åtskilliga vykort från denna tid och jag har hittat kort daterade efter 1909 med texten Folkets Hus och Tivoli tryckt under bilden men där brevskrivaren helt enkelt har strukit över Folkets Hus

10-talet och 20-talet var basarernas tid i Tivolihuset. Man arrangerade omfattande basarer för olika ändamål som blev stora publikdragande tillställningar. Man smyckade, byggde upp bodegor, skjutbanor, kafésserveringar och andra försäljningsställen och klädde sig i hembygdsdräkt. Även dessa arrangemang fotograferades och blev till vykort som sändes som hälsningar till vänner och bekanta inom och utom Höganäs.

1914 hölls den stora Baltiska Utställningen i Malmö, där Höganäs-Billesholms AB (Bolagets namn sedan 1903) deltog med en större avdelning. Man visade bland annat modeller av sina arbetarbostäder samt en stor pampig modell av Tivolihuset, som tyvärr gått förlorad.

Jag har, trots stora ansträngningar, inte lyckats ta reda på vem som varit arkitekt för huset. Den enda byggnadsritning jag funnit visar en invändig fasad av stora salen och är daterad den 13 nov 1899, alltså strax innan huset blev klart den 27 december. Ritningen visar att man skall förse stora salen med någon slags dekorationer och målningar på balkongfronterna, runt scenen och uppe vid taket, det som kom att bli tomtefrisen.

De tidigaste ritningarna som är bevarade är från slutet av 10-talet och i början av 20-talet. Dessa är då naturligtvis uppmättningsritningar av byggnaden. Detta tyder på att ursprungsritningarna redan då gått förlorade. Dessa ritningar förebådar husets nya historiska fas, när Höganäs kommun köper Tivolibygggnaden tillsammans med några öppna platser (parker) av Höganäs-Billesholms AB för 53 000 kr år 1927.

KOMMUNALHUSET 1927-1935

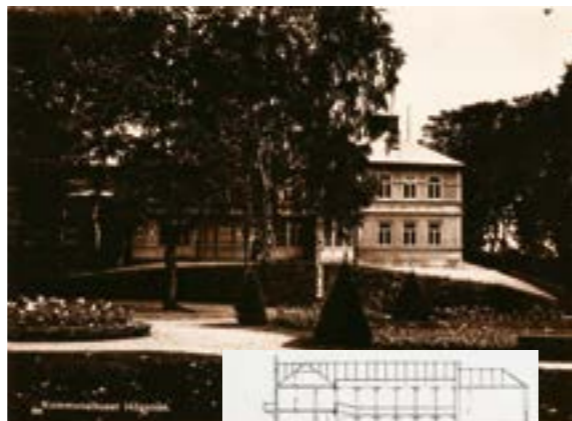
När Höganäs kommun 1927 köpte huset inklusive de öppna platserna för 53 000 kr anslog man också 43 000 kr för renovering av byggnaden. Tivolihuset var nu 28 år gammalt och man installerade bland annat en ny värmeanläggning, byggde två brandsäkra valv för kommunens arkiv och nya brandsäkra trappor upp till andra våningen. Det var antagligen nu som de stora armaturerna i taket i stora salen installerades. Sannolikt målade man över en del av de vackra mönstermålningarna och vissa andra dekorationer. Säkert är att de vackert snidade träkonsolerna togs bort från pelarna i stora salen. På en ritning från 1919 finns de med på en sektion och på en senare ritning, en blåkopia från 1927, är de borttagna.

Huset kom dock att användas på samma sätt som tidigare, men nu fick naturligtvis de publika arrangemangen dela plats med den kommunala verksamheten. Lilla salen på andra våningen blev sessionssal för kommunalfullmäktige och en kommunalexpedition inreddes, där kommunalkamrern Einar Celanders hade sina mottagningstider vard 9-17 och lördagar 9-12. Höganäs församlingsbibliotek fanns kvar i husets bottenvåning till höger från entrén räknat. Till vänster låg pastorsexpeditionen som vid denna tid förestods av Ragnar Thomaeus.

Nu trycktes vykort med texten Kommunhuset i Höganäs. Kommunhuset förblev det fram till den 1 jan 1936 då Höganäs blev stad. Höganäs stadsrättigheter firades med fyrverkeri i Tivoliparken, bankett mm och Tivolihuset smyckades med girlanger och försågs med fasadbelysning och blev därmed Stadshus.

STADSHUSET 1936-1960

Även nu tryckte man upp nya vykort, denna gång med texten Stadshuset. Man försökte även mynta begreppet Stadsparken om Tivoliparken, men detta föll aldrig särskilt väl ut. Parken förblev Tivoliparken för höganäsborna och byggnaden kallades visserligen Stadshuset av många, men Tivolihuset levde hela tiden kvar parallellt med de tidigare namnen.

30-talet och 40-talet var revyernas tid i Tivolihuset på samma sätt som 10- och 20-talen var basarernas tid. Revyerna krävde stora arbetsinsatser och bakom varje revy fanns många människor med en eldsjäl i spetsen. Otaliga var de revyer som spelades på Tivolisalens scen.

Samtidigt hade huset kvar sina gamla invanda funktioner. Här försiggick allt som krävde en samlingssal, här röstade man, här mönstrade man, här blev man vaccinerad, gymnastikföreningen fortsatte sina övningar, här hade man sina föreläsningsserier och övriga sammankomster. Huset hade således en mycket stor betydelse för Höganäs innevånare.

Under tiden växte stadens förvaltning och en större tillbyggnad kom under kriget att ersätta verandan mot parken i söder. Staden fick här två våningar med moderna kontor. Denna tillbyggnad innebar att fönstren mot söder i stora salen murades igen och salen förlorade sin symmetri med ljusinsläpp från två håll. I den nedre källaren byggdes en luftledningscentral och man planerade för ett skyddsrum i backen mot norr, men detta blev lyckligtvis aldrig förverkligat.

Exteriört förlorade huset en del av sin gamla pampighet och fick mot söder en karaktär av 40-tals hus som inte överensstämmer med byggnadens arkitektur från andra väderstreck. Jag konstaterar att denna tillbyggnad är av ondo för Tivolihusets karaktär som pampig sekelskiftesbyggnad.

Dessutom målades vid denna tid de sista resterna av interiörens dekorationer och målningar över och försvann sålunda ur de flestas medvetande och minne. Dock rördes inte tomtefrisen och takmålningarna. Vintern 46/47 målades hela huset om invändigt och några år senare tillkom de två stora målningarna i foajen innanför entrén.

Målningarna utfördes av den i Helsingborg boende Carl Kjellberg jr, eller Kalle Kjellberg som han kallades. Han hade många uppdrag i Höganäs med omnejd, bland annat utförde han de kända målningarna i Bellmansalen på Hotell Schweiz. Kalle Kjellberg född 1897, var känd som arkitekt, målare och skulptör och lämnade vid sin död, 78 år gammal, efter sig en stor och riklig produktion av bl a dekorationsmålningar runt om i Sverige. 1953 ritade han även fullmäktigesalens väggfasta bänkar och målade en ny scenomfattning som gjordes om 1985. Ett av rummen i bottenplanet heter numera Kjellbergsrummet till minne av Kalle Kjellberg. I detta rummet hänger även en tavla målad av Kalle Kjellberg och som skänktes till huset vid återinvigningen 1985 av hans änka Eva Kjellberg.

I mitten av 50-talet fotodokumenterades tomtefrisen inför en eventuell nedrivning. Planer fanns på att bygga över stora salen med ett nytt bjälklag för att på så sätt kunna få mer yta för stadens administration som växte kraftigt under 50-talet. Dock insåg man det vansinniga i det hela och började istället att projektera ett nytt Stadshus. När detta stod färdigt 1961 flyttade verksamheten dit och Stadshuset blev Gamla Stadshuset

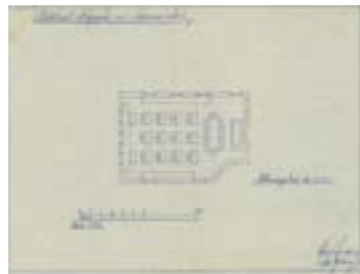

GAMLA STADSHUSET 1961-1984

När stadens verksamhet lämnade den gamla byggnaden gick denna en osäker framtid till mötes. Man fortsatte att använda stora salen, scenen och utrymmena däromkring på samma sätt som tidigare. Utan en permanent verksamhet i huset ställdes naturligtvis frågan om det var något att ha kvar. Varför inte riva det nu? Inte bara i Höganäs utan runt om i Sverige ifrågasatte man vid den här tiden bevarandet av gamla hus.

Men det gamla Tivolihuset inte bara överlevde utan fortsatte att leva upp då och då för skolteater, resande teatersällskap, jazzkonserter och höganäsarna kämpade för att få behålla sitt gamla förlustelsehus. Förfallet gick fort, fasaden sprack och frös sönder, taket läckte och inredningen förföll - huset var en rivningskåk. Några organisationer höll sig kvar. IOGT-NTO som haft lokaler i huset sedan 1927 fortsatte att sköta dessa ordentligt. Tidvis fanns en lekskola i byggnaden och olika organisationer som SSU med flera flyttade in och en fritidsgård inhystes också i huset. Schackklubben använde lilla salen för sin verksamhet och vissa större arrangemang tilläts disponera stora salen och scenen, även om brandmyndighet-erna begränsade dess användning, bland annat stängdes läktarna av eftersom dessa inte kunde utrymmas på ett tillfredsställande sätt.

1975 fick byggnaden en liten roll med stora salen som en repetitionsal för musiker i filmen Sven Klangs Kvintett, vilken spelades in tillsammans med musikgruppen Oktober i Höganäs med omnejd. Stora salen blev här med sin "50-tals atmosfär" en lämplig träffpunkt och samlingsplats för filmens musiker. Gamla Stadshuset levde upp igen för ett kort ögonblick. Obetalbar är scenen i filmen där Henric Holmberg kör in i stora salen på sin moped.

Det var först 1980/81 som efter mycket diskussioner och tidningskriverier, husets fasader och tak reparerades. Fönstren byttes delvis ut och huset blev nu åter tätt samtidigt som de yttre skadorna åtgärdades. Huset var räddat åt eftervärlden, men fortfarande hade man ingen aning om hur det skulle användas. Denna diskussion fortsatte fram till 1984, samtidigt som det inre förfallet och vandaliseringen fortskred.

Den 13 mars 1984 beslutade man i kommunstyrelsen att huset skulle användas som föreningslokaler för allmän vuxenverksamhet och att byggnaden invändigt skulle renoveras och bottenvåningen handikappanpassas.

Därmed räddades Tivolihuset i sin helhet åt eftervärlden, även om man bara från början hade ett anslag på totalt 1,5 milj kr. Dessa kom naturligtvis inte att räcka på långa vägar, men tack vare den politiska enigheten som fanns om Gamla Stadshusets renovering kunde kummunfullmäktige tillstyrka de 4,5 miljoner som behövdes för renoveringen. En inte allt för omfattande renovering men tillräcklig för att någorlunda kunna återskapa Gamla stadshuset i sin gamla prakt och glans till nygamla Tivolihuset.

TIVOLIHUSET IDAG

Det nygamla Tivolihuset är nu en tillgång för Höganäs kommun och dess föreningar som en unik samlingsplats för alla de aktiviteter och sammankomster som finns i ett samhälle av idag. Huset har åter den funktion det hade under sin tidigare livstid, att vara Höganäsbornas eget samlings- och kulturhus. Huset har dessutom nu räddats åt eftervärlden genom att det Q-märkts i detaljplanen.

Undre dessa år som gått fram till idag har jag själv, tillsammans med min familj, vänner och bekanta besökt huset otaliga gånger. Det har varit mycket teater, dans, föreläsningar, musikframträdanden, poesi och författaraftnar, politiska debatter och sammankomster. Bilden intill en del av Kullateaterns ensamble april 99

Det är med stor tillfredsställelse jag gratulerar TIVOLIHUSET på sin 100-årsdag den 27 december 1999 samtidigt som jag vet att huset kommer att leva vidare och vara till glädje för många generationer framöver.

Uffe Nilsson Jonstorp 1999

Det första Tivolihuset

På bilden ovan ser vi det enda kända fotografiet på det första Tivolihuset från 1861. Det nya Tivolihuset byggdes på grunden av det gamla huset. Den nedre delen av fasaden med de två dörrarna och de tre mellanliggande fönstren finns kvar idag. Genom dörren till vänster kom man via en trappa rakt upp i salen och till höger hade vaktmästaren sin bostad.

Inför industriutställningen i Paris 1867 författade Sjö-krona en text till det tal han skulle hålla. Olika utkast förekommer i olika protokoll men den slutgiltiga versionen lyder som följer:

"Af bolagets jord är inhägnad en rymd af fem Tunneland hvilken blifvit planterad och med Sandgångar genomskuren. I denna s k Folkets Trädgård eger arbetaren med hustru och Barn tillträde under arbetsledighetens stunder, med frihet att till och med der om de så behaga anställa sin måltid. Uti en i samma Trädgård uppförd byggnad hålles dem hvarjehanda förfriskningar till buds - dit räknas icke spirituosa, som icke heller får der finnas. I öfra Wåningen af samma byggnad är en större sal som af Skolung-domen användes vid gymnastiköfningar. Tolf unga Arbetare, för hvilka musiklärare hålles, utgöra en Musik Corps med bleck-instrumenter med hvilka Bolaget förser dem. Till samma Corps sluter sig en förening av 70 Sångare och Sångerskor. Folks Trädgården vid Höganäs saknar således icke Sångfoglar."

På kartan från 1867 ser vi det första Tivolihuset samt namnet Sjö-krona i rabatterna nedanför Tivolibunken. Parken kom att se ut på detta sättet fram till 1921 när namnet Sjö-krona togs bort i en större omdaning av parken.

Kontraktet

Den 22 April 1899 skrev Höganäs Stenkolsbolag entreprenadkontrakt med Tivolihusets byggmästare, snickarmästaren Johannes Persson och murarmästaren Otto Olsson. Kontraktet skilde sig inte från dagens kontrakt för ett större bygge. Det innehöll tio punkter där allt väsentligt fanns med.

Vad bygget omfattar och att det skall utföras i komplett skick och med god hantverkssed.

Kostnaden (38 000 kr) samt hur faktureringen skall delas upp.

En garantitid på tre år efter färdigställande.

Att målningsarbeten och värmesystem inte ingår.

Att arbetet (i första hand invändigt) skall vara slutfört den 1 dec 1899. Om så inte är fallet skall entreprenörerna erlägga ett vite av 200 kr per påbörjad vecka som arbetet förskjuts. Om vädret är otjänligt under hösten kan de utvändiga putsningsarbetena få skjutas till våren 1900. (Blev aldrig aktuellt)

Att entreprenörerna skall ställa borgen för åtagandet som godkänns av Stenkolsbolaget.

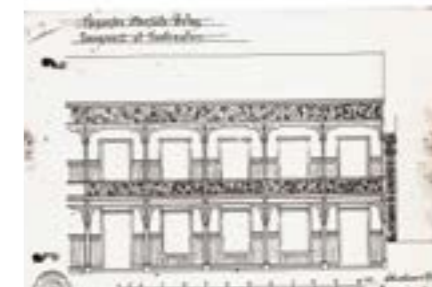
Sista punkten nr 10:

Med förestående i tvenne exemplar upprättade och utvexlade kontrakt, förklara vi oss å båda sidor nöjda och hava det samma med våra egenhändiga namnteckningar under-skrift.

Höganäs den 22 April 1899.

Bygget April- December

Åke Nordenfeldt som var chef för Stenkolsbolaget skrev under för bolaget. Sedan gick det fort. Det gamla huset fick byggmästarna köpa för 100 kr. Enligt ett protokoll auktionerade de ut de olika delarna och fick på så sätt in 238 kr och 70 öre. Samtliga poster är noggrant bokförda för vem som köpt vad och till vilket belopp. Beloppen varierar, lägst 60 öre för gamla bräder och högst 9 kr 10 öre för bräder till skomakare F. Fredriksson i Ryd. Bilden nedan är från slutfasen av bygget med de båda byggmästarna tillsammans med sina hantverkare. Nederst den enda ritning som hittats från denna tiden. En invändig fasad av stora salen gjord i slutfasen av bygget.

Upp mot Tivolihuset

Dessa fotografier av Peter P. Lundh till höger och Artur Rube nedan visar huset från den vackraste sidan. Lundhs bild med människor får anses vara den bäst komponerade och vackra medan Rubes som är taget senare (se stubbe till höger), saknar människor och har ett sämre bildutsnitt. Bilderna får anses representera de bägge fotografernas strävanden att fotografera huset från sin bästa sida. Båda fotografierna har dessutom tryckts som vykort. Lund har också tagit en liknande bild med en ung cyklist i förgrunden (pojken med cykeln är Andin Paulsson omkring 1908) som också tryckts som vykort (se sid 22). Bilderna är tagna före parkens omdaning enligt ritningen från 1921.

Tomtefrisen och dekorationer

Som en offentlig byggnad var det viktigt att Tivolihuset fick ett tilltalande inre genom utsmyckningar i form av väggmålningar och bårder. Hela takytan målades i dämpade färger med olika mönster och med en kraftig grön ranka runt omkring. I takbrytningen mellan salen och läktaren löper den berömda tomtefrisen som många besökare i Tivolisalen studerat under årens lopp.

Ur Höganäs Tidning den 28 dec 1899 dagen efter invigningsfesten:

”Mest iögonfallande är dock den fris, som vid takbrytningen mellan salen och läktarna löper rundt kring salen och är ett litet mästerverk i sitt slag. Här framställes Stenkolsbolagets hela drift under form af tomtar i full verksamhet”.

Så fortsätter beskrivningen av hela frisen runt om och slutar med att berätta:

”Arbetet i sin helhet har utförts av J. S. Thomsen som själv har ritat och målat frisen... och vittnar det helas utförande om en ovanlig grad af skicklighet och artistisk förmåga”.

1957

Johannes S. Thomsen var delägare i firman Högfeldt & Comp Halmstad som utförde måleriarbetena och hade sannolikt låtit sig inspireras av Jenny Nyströms tomtar.

1984 var tomtefrisen svårt smutsad och vattenskadad i nederkanten. Den hade släppt från sitt underlag och var således i ett bedrövligt skick. Om man jämför bilderna som Bengt Blom tog 1957 och bilderna från 1984 ser man hur förfallet har gått fram. Frisen rengjordes och restaurerades 1986.

1984

1957

I övrigt utfördes mönstermålningarna på balkongräckena, i taket under tomtefrisen, på scenomfattningen. När några väggar revs 1985 fann vi rester av de ursprungliga kalkmålningarna (längst till höger) som troligtvis funnits i stora delar av huset. Denna lilla bit som bevarats på en diabild ger en känsla av hur det såg ut 1899.

Tivolisalen

Tivolihuset med stora salen eller Tivolisalen som det nu står vackert textat över entrén har för alltid etablerat sig i höganäsbornas medvetande. I Tivolisalen har många generationer passerat genom de hundra åren. Vem man än frågar så har man någon slags relation till detta hus och särskilt Tivolisalen med tomtefrisen. Otaliga är historierna om och kring byggnaden.

Tivolisalen som den framträder från två spruckna och illa medfarna glasplåtar av fotograf Artur Rube. (Höganäs Museum.)

Dessa plåtar har även avfotograferats senare, troligtvis av fotograf Peter P. Lundh. (Höganäs AB:s arkiv.)

Här framträder salens hela pampighet med sina vackra målningar, mönster och tomtefrisen. På scenen ser man kulissen av Axel Bergman. Kulissen finns kvar än i dag. Lägg även märke till de väggfasta ribbstolarna under läktarna.

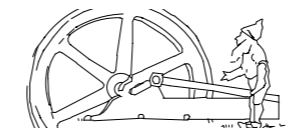
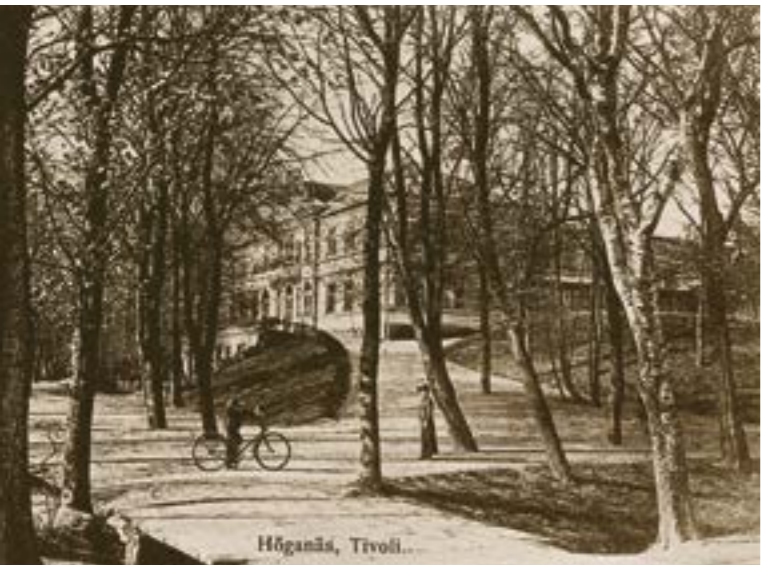
En av åtta stycken ursprungsskisser av tomtefrisen till höger. Samtliga skänkta av konstnärens dotter Hilma Thomson till Höganäs Museum på 70-talet. Lägg märke till att skissen är spegelvänd gentemot originalet som sitter till vänster ovan scenen.

En av flera originals skisser till tomtefrisen av Johannes S. Thomsen 1899

Vykorten

De två fotografer som står för de flesta vykorterna av Tivolihuset är hovfotografen Peter P. Lundh (1865-1943) som räknas som bygdens största fotografkrings sekelskiftet samt fotografen Artur Rube som drev ateljé fram till 1932. Det är från dessa två fotografers mörkrum som de flesta bilder från Tivolihusets tre första decennier kommer. Huset är oftast fotograferat från nordöst eller sydöst där man kan se huvudentrén, men även andra vinklar förekommer. De flesta vykorterna är från denna perioden.

Gruppbilderna

Tivolibygnaden fick ofta bilda bakgrund till gruppbilder, som var vanliga vid denna tiden. Högåns Gymnastikförening som bildades 4 jan 1896 ses här (överst till höger) tränas av dess ledare sergeant Engström ungefär 1902. Stora salen stod gratis till förfogande för gymnastikföreningen. Salen var dessutom utrustad med väggfasta ribbstolar under lång tid.

Till och med 1912 ingick det i Hotell Schweitz rättigheter att servera vin och öl under sommaren. Här ett gruppfoto av serveringspersonalen.

Ragnar Thomaeus var kyrkoherde från 1914. Han syns här tillsammans med en grupp konfirmander.

Basarerna

Basarerna var stora tillställningar som krävde mycket arbete och många engagerade personer. Basarkommittén från den 15 mars 1909 (till vänster) fotograferades av Rube. Fotografiet gavs dessutom ut som vykort.

Baltiska utställningen 1914

Tivolibygnaden från en bild av en modell som Högåns-Billesholms AB ställde ut på Baltiska utställningen i Malmö 1914. Det är inte finska flaggan som sitter på Tivolihusmodellen. Bilden är tagen med så kallad ortocromatisk film (se även sid 5). Denna film var färgkänslig på ett annorlunda sätt än dagens filmer och visade det blåa som vitt och det gula som svart. Förutom modellen av Tivolihuset fanns det även en modell på utställningen av bolagets arbetarbostäder.

Foto från Malmö Museum

Tivoliparken

Tivoliparken som anlades av Johan Sjökröna beskrivs ingående av Albin Hamberg i Kullabygd från 1956. Parken var inhägnad med ett gärde av gråsten kring hela området utom mot norr där parken begränsades av gruvkanalen vid nuvarande Storgatan. Huvudingången var belägen över kanalen med träbron till Brorsbackegården.

1920 mätte man upp parken med det invanda namnet Sjökröna och en uppmättningsritning ritades upp. "Sjökröna" syns tydligt nedanför Tivolibunken på den inmalade kartan ovan. Gruvkanalen i norr syns också tydligt.

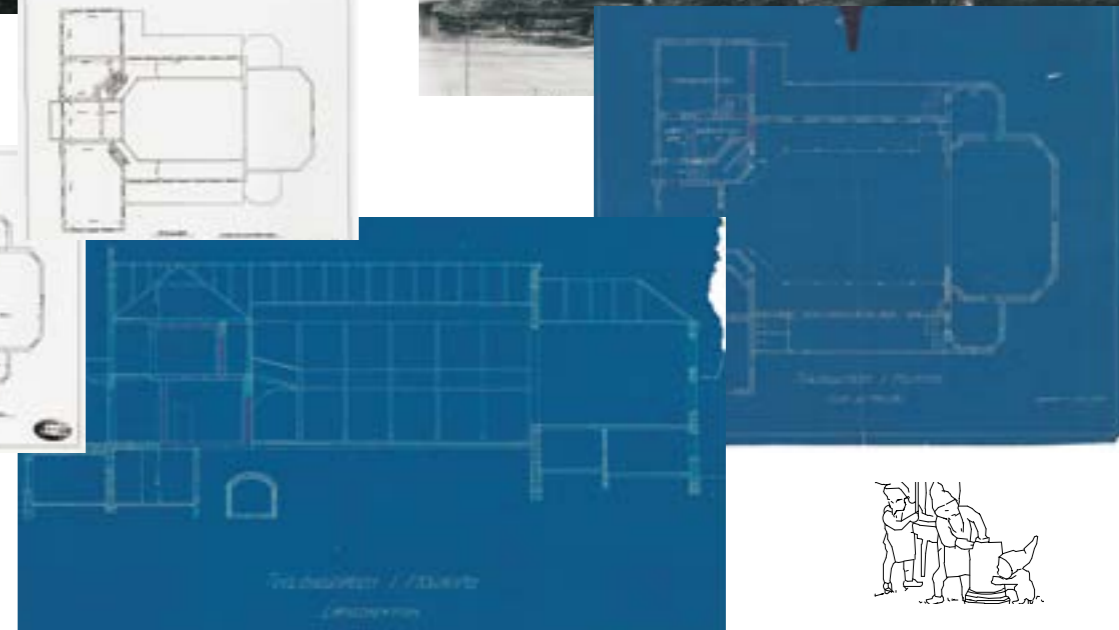
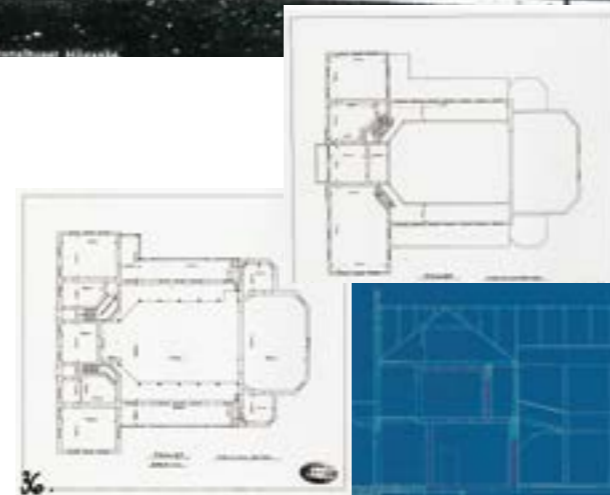
1921 gjordes en ny ritning av Stadsträdgårdsmästare Landsberg i Helsingborg som visar det nya utseende som parken fick därefter. Idag finns det bara rester kvar av 20-talets parkmiljö men planer finns att försöka återskapa en del eller delar av det som finns på ritningen och glasplåten nedan av fotograf Rube.

Parken efter ritning 1921

Kommunalhuset

Vykorten som gavs ut fick efter kommunens övertagande 1927 texten Kommunalhus. Det är under de här åren som huset genomgår stora förändringar. Nya utrymmen behövdes och stora salens snickeridekorationer på pelarna försvann och troligtvis målades de flesta av de vackra kalkmålningarna över.

Stadshuset

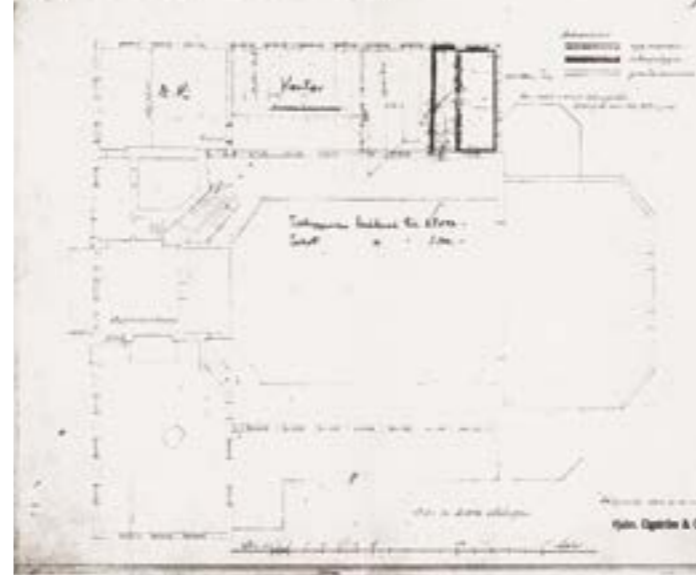
När Kommunhuset blev Stadshus under nyårsnatten 1935 smyckades det med girlanger och försågs med fasadbelysning. Fest och bankett med fyrverkeri i Tivoliparken blev startskottet för Höganäs Stad 1 jan 1936. Vykorten som nu trycktes försågs med texten Höganäs Stadshuset.

Allt eftersom förvaltningen växte ersattes den södra verandan med en tillbyggnad under kriget. Man fick nya utrymmen i bottenplanet samt nya kontor på övervåningen samt en luftledningscentral i källaren.

Efter tillbyggnad

Före tillbyggnad

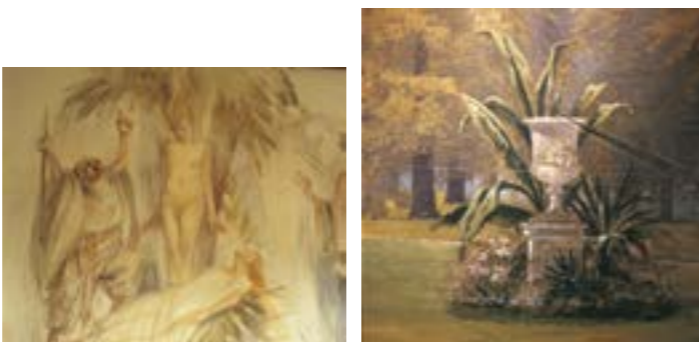
På 40- och 50-talet dyker de första vykorterna i färg upp dock utan någon text på framsidan. Under vintern 45/46 målades hela huset om invändigt och några år in på 50-talet gjorde Kalle Kjellberg de två målningarna i foajén. Han ritade även om inredningen i stora sessionssalen på andra våningen.

På samma sätt som tidigare fortsatte huset att vara en samlingsplats för höganäsborna. Knut Arne Nilsson kan som fd fullmäktigeledamot berätta om hur fullmäktigemötena kunde störas av en operett eller teater i stora salen under 40- och 50-talen. Bilden nedan visar en fotoutställning någon gång under 50-talet taget av Bengt Blom

Konst, målningar

Kulissen på scenen som har funnits med från de tidiga interiörbilderna har målats av Axel Bergman. Nedan samt detaljutsnitt fontänen och krukan till höger.

på slutet av 40-talet och i början av 50-talet målades de två väggmålningarna i foajén av Kalle Kjellberg. Detaljer till vänster och ovan.

Vid renoveringen 1985 var det skyltmålare Sven Olof Christiansson som utförde de nya mönstermålningarna, scenomfattningen och samtliga handmålade skyltar.

Trycket på nästa sida är gjort av Kerstin Lock- Hult från Höganäs på uppdrag av Höganäs Brottareförening 1981 och hänger antagligen på mångas väggar i Höganäs med omnejd. Detta tryck kan ses som en modern fortsättning av traditionen att göra vykort av Tivolihuset. En trevlig tradition som tyvärr dött ut.

1811 för Tivolihuset i Köpenhamn 1811

Tivolihuset från parksidan april 1999. Foto författaren ©

Baksida illustration av Linus Eriksson Jonstorp ©

Tivolihuset

100 år 27 dec 1999

